

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Волобуєва Анатолія Федотовича на дисертацію Федорка Дмитра Євгеновича на тему «Розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми

Ліси та інші лісові насадження мають для України, як і для будь-якої держави, величезне значення як з точки зору забезпечення сприятливого для життя людей елемента навколишнього природного середовища (екології), так і збереження національного багатства, яке має вартісний вимір. Тому ліси, а також порядок їх ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення визначені об'єктом кримінально-правової охорони, посягання на який тягне за собою кримінальну відповідальність з призначенням відповідного покарання. З цієї точки зору діяння, передбачені ст. 246 КК України, визнаються злочинами, оскільки за їх вчинення у всіх проявах передбачається кримінальне покарання у виді позбавлення волі.

Не дивлячись на існування кримінальної відповідальності за це, на протязі багатьох років в Україні траплялася низка проявів екологічного лиха, пов'язаного з незаконною вирубкою лісів. В основі цього знаходилися інтереси підприємницької діяльності значної кількості впливових осіб. Ця обставина змусила законодавця у 2016-2019 роках кілька разів змінювати редакцію ст. 246 КК України з метою розширення кола осіб, які підлягали кримінальній відповідальності за незаконне збагачення у такий спосіб. Кримінальна відповідальність була встановлена не тільки за незаконну

порубку лісу, але й за незаконне перевезення, зберігання і збут незаконно зрубаних дерев або чагарників, що заподіяли істотну шкоду. З одного боку, такі заходи повинні були позитивно вплинути на криміногенну ситуацію, але з іншого - ці заходи обумовлювали й необхідність переулаштування роботи державних контролюючих та правоохоронних органів. Зокрема, постала проблема оновлення методики розслідування злочинів, передбачених ст. 246 КК України, що було надзвичайно важливим в умовах перманентного внесення змін в Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України. Саме ці обставини обумовлюють високу ступінь актуальності теми дисертаційного дослідження Федорка Дмитра Євгеновича, яке присвячено розслідуванню незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Судячи з представлених матеріалів, дисертація виконана у Національній академії внутрішніх справ в рамках Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ (МВС) України від 11 червня 2020 року № 454), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28) та на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 листопада 2020 року, протокол № 23).

У роботі були використані сучасні методи досліджень та аналізу даних, зокрема історико-правовий – під час узагальнення стану наукових

досліджень протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля; діалектичний – дозволив розглянути усі питання теми в динаміці, виявити їхній взаємозв'язок і взаємозумовленість та сприяв розумінню об'єкта дослідження; формально-логічний (догматичний) – під час встановлення обсягу та змісту поняття криміналістичної характеристики незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу та обрання напрямів розслідування; системно-структурний – з метою визначення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування та побудови версій, а також для вирішення проблемних питань взаємодії слідчих зі співробітниками оперативних підрозділів та іншими суб'єктами, проведення процесуальних дій тощо.

У дисертації вирішено низку теоретичних та практичних проблемних питань розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу та сформульовані обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства України.

***Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних
результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в
опублікованих працях***

Результати дисертаційного дослідження і відповідні висновки мають високий ступінь наукової новизни. Зокрема, вперше розроблена концепція криміналістичної охорони лісового фонду України, яка ґрунтується на критичному опрацюванні положень кримінального права та кримінології, кримінального процесу та криміналістики, теорії оперативно-розшукової діяльності. Вона включає в себе методику розслідування злочинів, передбачених ст. 246 КК України, як систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо виявлення і розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу. Визначені комплекси слідчих (розшукових) дій, які є характерними для

певних ситуацій досудового розслідування і спрямовані на вирішення окремих тактичних завдань. Також вперше обґрунтовано наукові підходи до вирішення проблеми оптимізації взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами у протидії кримінальному обороту лісу і продуктів його переробки шляхом спрямування спільних зусиль на створення системи моніторингу обігу деревини - Єдиної державної системи електронного обліку деревини, обліку та маркування необробленої деревини до їх переробки або експорту, перевірки відповідності між даними товарно-супровідних документів та інших документів тощо.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, оприлюднені в 9 наукових публікаціях, з яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, апробовані в тезах чотирьох наукових доповідей на науково-практичних конференціях та круглому столі. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість результатів дослідження, сформульованих положень та висновків не викликають істотних зауважень. Зокрема, мають теоретичне і практичне значення та оформлені належним чином пропозиції щодо збирання слідчим доказів незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу шляхом проведення комплексу слідчих (розшукових) дій (огляд, обшук, допит, призначення експертиз), негласних слідчих (розшукових) дій, із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження. Виглядають достатньо обґрунтованими і пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства. Сформульовані висновки логічно

витікають із тексту дисертації, а рекомендації базуються на відповідних теоретичних положеннях.

***Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння
здобувачем методологією наукової діяльності***

В дисертації на достатньо високому рівні висвітлено елементний склад криміналістичної характеристики незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збут лісу, яка слугує інформаційною моделлю злочинів даної категорії. Вона представлена як система даних, що включає: предмет посягання (ліс – дерева, чагарники); обстановку вчинення; поведінку осіб, яка включає способи підготовки, вчинення, приховування та протидію розслідуванню; слідову картину, а також типологічні ознаки особи злочинця й злочинних груп.

Досить інформативно описані найбільш поширені способи незаконного заволодіння деревиною: заготівля, транспортування, переробка, купівля-продаж, експорт та інші дії з лісом і продуктами його обробки. Відзначається, що зазначені способи дій обумовлюються особливостями технологічного циклу лісозаготівлі та складаються із послідовного ланцюга взаємопов'язаних процесів, які включають лісосічні та транспортні роботи. Також у представленій роботі визначені типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування залежно від змісту первинної інформації про злочин та особу злочинця:

1) коли виявлено факт протиправних діянь за ст. 246 КК України і затримано особу (чи осіб) під час рубки або після вирубки лісових насаджень, їх навантажені, транспортуванні, трелюванні, збуті тощо;

2) коли виявлено факт протиправних діянь за ст. 246 КК України і особу (чи осіб), але її (їх) не було затримано і вона переховується в невідомому місці;

3) коли виявлено факт протиправних діянь за ст. 246 КК України і підозрюваного було затримано, але він заперечує свою причетність або взагалі відмовляється від дачі показань;

4) коли виявлено факт протиправних діянь за ст. 246 КК України, але особа злочинця невідома або інформація про нього є недостовірною.

З урахуванням наведених слідчих ситуацій вирішено й завдання щодо визначення особливостей проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій. Таким чином у дисертації вирішено низку теоретичних та практичних проблемних питань розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу з використанням сучасної методології.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

в нормотворчій діяльності – шляхом удосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства в частині діяльності органів досудового розслідування, а також удосконалення відомчих нормативно-правових актів з питань розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу;

в практичній діяльності органів досудового розслідування – при розслідуванні конкретних фактів незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 10 лютого 2022 р.);

в освітньому процесі – при проведенні навчальних занять, для підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій, а також при проведенні занять у системі службової підготовки і підвищення кваліфікації слідчих і співробітників оперативних підрозділів (акт Національної академії внутрішніх справ від 25 січня 2022 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертація Федорка Дмитра Євгеновича викладена українською мовою на 272 сторінках. Структура роботи відповідає вимогам МОН України та положенню про присудження ступеня доктора філософії. Вона структурована і складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і символів, вступу, огляду літератури, матеріалів і методів дослідження, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Результати дослідження представлені у 5 додатках на 14 сторінках.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. У вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, наведено актуальність вибраної теми, зазначені особисті внески дисертанта та інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

Основна частина дисертації складається з трьох розділів, типових для дисертаційних досліджень з методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, і висновків.

У розділі 1 «Теоретичні основи розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу» здійснено аналіз стану розвитку наукових знань щодо розслідування окремих видів екологічних кримінальних правопорушень, на основі яких виявлено тенденції та окреслені напрями протидії незаконній порубці або незаконному перевезенню, зберіганню, збуту лісу. Сформована концепція криміналістичної охорони лісового фонду України, висвітлено склад криміналістичної характеристики незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збут лісу.

У розділі 2 «Початковий етап розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу» визначені основні первинні джерела інформації про ознаки злочинів, передбачених ст. 246 КК України:

повідомлення від державних природоохоронних органів; звернення громадських природоохоронних організацій; публікації в мас-медіа, мережі Інтернет; матеріали журналістських розслідувань; безпосереднє виявлення ознак кримінального правопорушення співробітниками правоохоронних органів та їх інформаторів; повідомлення від власника, розпорядника чи користувача лісу. Визначені типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування, висвітлені проблемні питання взаємодії слідчих з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами у протидії кримінальному обороту лісу і продуктів його переробки, сформульовані відповідні пропозиції.

У Розділі 3 «Проведення процесуальних дій під час розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу» висвітлено особливості проведення слідчих (розшукових) дій (огляду, обшуку, допиту, призначення експертиз) та негласних слідчих (розшукових) дій (контролю за вчинення незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу; візуального спостереження з використанням фотографування та відеозапису; обстеження публічно недоступних місць та інших).

У висновках сформульовані основні результати проведеного дослідження, які відповідають поставленій меті і завданням. У тексті дисертації містяться посилання на 260 джерел, реферованих у вітчизняних і міжнародних виданнях.

Таким чином, дисертація відповідає встановленим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання в галузі криміналістичної методики і містять практичні рекомендації щодо збирання доказів у кримінальних провадженнях щодо незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу.

***Рекомендації щодо подальшого використання результатів
дисертації***

Результати дисертаційного дослідження рекомендуються для використання у діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках, при підготовці статей та монографій щодо проблематики розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Федорка Дмитра Євгеновича, необхідно звернути увагу й на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. Автор, розглядаючи та аналізуючи категорію «криміналістична характеристика злочинів», зробив акцент на її елементному складі. В той же час доречним було б дослідити й джерела її формування. Зокрема, чи є вона продуктом практичної діяльності із розслідування конкретного злочину, чи вона є результатом наукового узагальнення певної кількості кримінальних проваджень? В чому полягає її значення в структурі окремої методики розслідування ? Також виникає питання щодо критеріїв обрання запропонованої дисертантом структури криміналістичної характеристики незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу.

2. Відомо, що типові слідчі ситуації відіграють важливу роль в методиці розслідування кримінальних правопорушень окремих видів. Але в дисертації визначенню цієї ролі було приділено явно недостатньо уваги, що надає підстави для відповідного запитання дисертанту щодо визначення слідчих ситуацій, характерних для розслідування злочинів, передбачених ст. 246 КК України, та їх впливу на формування методичних положень і рекомендацій.

3. В дисертації (с. 133, 143) однією з форм взаємодії слідчих з оперативними підрозділами називається «оперативно-тактична операція» і «оперативно-тактична комбінація». При цьому не надається визначення цих

понять, у зв'язку з чим виникає питання щодо їх змісту, як його розуміє дисертант.

4. В дисертації підкреслюється важливість проведення допитів як способу отримання доказів. Але досить схематично висвітлені організаційно-тактичні аспекти їх проведення. Видається, що було б досить важливим більш детально розглянути особливості проведення допиту різних категорій осіб (працівників державних інспекцій, представників громадських організацій, журналістів, працівників лісопереробних підприємств та інших).

5. В підрозділі дисертації 3.3. автор висвітлює особливості використання спеціальних знань під час розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання і збуту лісу, зокрема йдеться про проведення експертиз. Але викладені положення мають переважно констатуючий характер без загострення уваги на проблемних питаннях залучення експертів сторонами кримінального провадження. Зокрема, виникає питання про змагальність в проведенні експертиз між стороною обвинувачення і стороною захисту як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду.

Висловлені зауваження мають переважно уточнюючий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони мають на меті запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Представлена робота є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Федорка Дмитра Євгеновича на тему «Розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в

Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що характеризуються новизною в постановці і вирішенні проблем розслідування злочинів, передбачених ст. 246 КК України.

Дисертація за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Федорко Дмитро Євгенович, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Професор кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Донецького державного університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

А.Ф. Волобуєв

Підпис професора Волобуєва А.Ф. засвідчую:

начальник ВДСР

